

PALU KAYMAKAMI HÜSEYİN NESİMİ BEY VE HAKKINDAKİ ŞİKÂyetLER (1899-1902)

Complaints About Palu District Governor Hussein Nesimi Bey (1899-1902)

Prof. Dr. Kenan OLGUN*

Özet

Fransızca ve Rumca bilen Mekteb-i Mülkiye mezunu Hüseyin Nesimi Bey, 1867 yılında Girit'te doğmuştur. Bir süre Girit'te öğretmenlik yapan Hüseyin Nesimi Bey, ilk kaymakamlık görevine 1899 yılında Nusaybin'de başlamıştır. Nusaybin'deki 4 ay süren görevi esnasında ancak 1 ay kadar fiilen görev yapmıştır. Nusaybin kaymakamı Hüseyin Nesimi Bey, Palu'ya gelmek için Palu Kaymakamı Tevfik Bey ile becayiş yaparak 1899 yılı sonunda Palu kaymakamı olmuştur. Hüseyin Nesimi Bey, Palu'da 1899-1902 yılları arasında olmak üzere 3 yıl görev yapmıştır. Aslında bu görev süresi 3 yıl gibi gözükse de hakkındaki şikâyetler nedeniyle 1901 yılında açığa alınmasından dolayı fiilen 2 yıl kadardır.

Hüseyin Nesimi Bey'in, Palu'daki görevi esnasında; atamalarda rüşvet aldığı, köprü yapımı için gönderilen paranın bir kısmıyla odasını tefriş ettiği, suçluları rüşvet karşılığı serbest bıraktığı, Ermenilerle uygunsuz hareketler içinde olduğu, sebepsiz yere adam tutuklattığı, eşkiyanın yakalanması ile ilgili gelen emirleri uygulamadığı gibi çok ciddi suçlamalarda bulunulmuştur. Kendisine isnat edilen bu tür suçlamaları kabul etmeyen Nesimi Bey, suçsuz olduğunu beyan etmiş ancak, hakkında gerekli tahkikat başlatılmıştır. Tahkikat boyunca açığa alınan Hüseyin Nesimi Bey, soruşturma sonucunda suçsuz bulunarak görevine iade edilmiştir.

İddiaları incelemek amacıyla oluşturulan komisyon raporunda şikâyetlerin "sırf ihtilafat ve muhasemat-ı mahalliyeden neş'et eylediği" sonucuna varmıştır. Soruşturma sonucunda suçsuz bulunan Nesime Bey, 1903 yılında Yemen'e bağlı Beytülfakih Kaymakamlığına atanmış ancak görev yerine gitmeyerek, Balkan coğrafyasında görev talebinde bulunmuştur. Ustrumca'ya atanan ancak, burası için uygun görülmeyen Nesimi Bey, Raniye'ye atanmıştır. Bu defa da Nesimi Bey Raniye'yi istememiş, nihayet Tirgovişta Kaymakamı olmuştur. Mahmure-i Hamidiye, Sason, Namervan-Erzurum, Savur ve son olarak Lice Kaymakamlıklarında bulunan Hüseyin Nesimi Bey, Lice Kaymakamı iken Diyarbakır'a giderken yolda Ermeniler tarafından öldürülmüştür.

Biz bu çalışmada Palu Kaymakamı olan Hüseyin Nesimi Bey'in görevi esnasında hakkında vaki olan şikâyetleri arşiv belgeleri ışığında ele alacağız. Oldukça fazla konuda şikâyete konu olan Nesimi Bey'in, bu şikâyetler sonucunda hakkında yapılan tahkikat ve neticesini inceleyeceğiz. Tamamen arşiv belgelerine dayalı olarak yapılacak olan bu çalışmada Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki, Sadaret Mektubi Kalemi (A.MKT), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), Dahiliye Nezareti Sicil-i Ahval Defterleri (DH.SAİD.d), İrade Dahiliye (İ.DH), Şura-yı Devlet (ŞD) kataloğu gibi çok çeşitli kataloglar kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Nesimi Bey, Palu, Rüşvet, Ermeni

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. Ankara, kolgun@ybu.edu.tr

Abstract

Palu District Governor Hussein Nesimi Bey was born in Crete in 1867. Nesimi Bey, a graduate of Mekteb-i Mülkiye, speaks French and Greek. Nesimi Bey, a teacher who worked in Crete for many years, became the District Governor of Nusaybin in 1899. At the end of 1899 he was appointed to Palu. Hüseyin Nesimi Bey, worked at Palu for 3 years between 1899 and 1902.

There have been many charges against Nesimi Bey during his tenure. Hussein Nesimi Bey, taking bribes, doing unjust tasks, not catching criminals, complaining to the public in a lot of ways, such as bad behavior, unfair profits. Hussein Nesimi Bey has not accepted the crimes, he has told you without any problems. The investigation commission has concluded that the accusations were unfounded as a result of the investigation. Hussein Nesimi Bey, Beytül fakih, Tirovishte, Hamidiye, Sason, Namervan, Savur and finally Lice has served as the district governor. He was killed by the Armenians on his way to Diyarbakir while Lice was the district governor.

In this study, we will examine the complaints about Huseyin Nesimi Bey, Palu District Governor in the light of archive documents. Nesimi Bey, who is subject to complaints on a lot of topics, will examine the investigation and the result of these complaints. A variety of catalogs such as A.MKT, BEO, DH.MKT, DH.SAİD.d, İ.D., ŞD catalog in the Ottoman Archives of the Prime Ministry will be used in this study which will be done completely based on archival documents.

Key Words: Hussein Nesimi Bey, Palu, Bribery, Armenian.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde 1864 yılında çıkartılan Vilayet Nizamnamesi ile birlikte idari bakımdan yeniden yapılanmaya gidilmiştir. 8 Kasım 1864 tarihinde yürürlüğe giren ve tarihe Tuna Vilayeti Nizamnamesi olarak geçen bu nizamname aslında bütün imparatorlukta uygulanmak amacıyla hazırlanmıştır¹. Ancak Bâbiâli, bu hususta tedbirli hareket ederek, nizamnameyi bir ön uygulama alanında tecrübe etmek istemiştir. Bunun için eski Niş, Vidin ve Silistre eyaletleri birleştirilerek Tuna Vilayeti kurulmuştur. Yeni teşkil edilmiş vilayetin başına da Niş Valisi Midhat Paşa getirilmiştir. Niş valiliği sırasında Midhat Paşa'nın başarılı bir yönetim sergilemiş olması Tuna valisi olmasında etkili olmuştur.

Fransa'nın örnek alındığı 1864 Vilayet Nizamnamesini, 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi takip etmiş², bu nizamname de 1913 yılında çıkarılan geçici kanuna kadar yürürlükte kalmıştır³.

1871 Nizamnamesi ile Osmanlı Devleti idarî bakımdan 27 vilâyet ve 123 sancağa bölünmüştür. 10 vilayet ve 44 sancak Rumeli'nde, 16 vilayet ve 74

¹ Takvim-i Vekâyi, 7 Cemaziyelahir 1281.

² Düstûr, Birinci Tertib, Cilt 1, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1289, s.635-651.

³ İlber Ortaylı, Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, İstanbul, Hil Yayınları, 1985, s.61.

sancak Anadolu'da, Afrika'da ise, 1 vilayet ve 5 sancak yeni düzene göre örgütlenmiştir. Ayrıca “elviye-i gayri mülhaka” denilen bazı livalar doğrudan merkeze bağlanmıştır. Bu gibi livalarda mutasarrıf valinin yetkilerine, liva idare meclisi ise vilayet idare meclisinin görevlerine sahiptir⁴.

1871 Nizamnamesi'nde, vilayet, liva (sancak), kaza, nahiye ve köy yönetimini ayrıntılı bir şekilde belirtilmektedir. İlk defa Vali muavinliği makamının oluşturulduğu bu nizamname de; Vilâyet merkezinde valinin yanı sıra görev yapacak mülkî amirlerin görev ve sorumlulukları da belirlenmiştir. Buna göre defterdar, mektupçu (yazı işlerini yürüten görevli), umûr-ı ecnebiye müdürü (yabancılarla ilgili işlerden sorumlu müdür), ziraat ve ticaret müdürü, tarik emini (yol yapımından sorumlu görevli), defter-i hakanî müdürü (tapu müdürü), emlâk ve nüfus müdürü, evkaf müdürü ve alay beyi (iç güvenlikten sorumlu görevli) valinin emrinde çalışacak üst düzey devlet memurlarıdır. Bu görevliler her yıl sonunda yapılan işleri bir raporla merkezî hükümete bildirecekler, böylece, devlet elinde bulunanları ve yapılan ve yapılacak olan işleri takip ve kontrol edebilecektir. Liva denilen sancak biriminde mutasarrıf görev yapacak, kaza yönetimi ise kaymakam denilen memur tarafından yürütülecektir. Bu nizamnameyle oluşturulan nahiyede ise, nahiye müdürü mülkî amir olacaktır. Nizamnamede köyler, seçimle gelen muhtarlar tarafından yönetilen en küçük idarî birim olarak bırakılmıştır⁵.

Nizamnamenin 43. Maddesinde “Kazâ ka'immakamları umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyenin idâresine ve i'lâmâtın me'zûniyyet-i nizâmiyyesi dâ'iresinde icrââtına me'mûr olub otuz beşinci ve otuz altıncı maddelerde mutasarrıflar hakkında muayyen olan vezâ'îfin idâre-i kazâyâ taalluk iden kısmı ka'immakamlara â'iddir” demek suretiyle Kaymakamların görevlerini belirtmektedir⁶.

⁴ Ortaylı, a.g.e., s.61. Mustafa Gençoglu, 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2(1), Çankırı 2011, s.35.

⁵ <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/yerelyonetimmetinleri6.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2018

⁶ Bu madde de atıf yapılan 1871 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nin 35. ve 36. Maddeleri şöyledir: “Otuzbeşinci Madde: Livâ mutasarrıfları umûr-ı mülkiyye ve maliye ve zabtiyenin idâresine ve ahkâm-ı cezâ'îyye ve hukukiyyenin me'zûniyyet-i nizâmiyyesi dâ'iresinde icrââtına me'mûr olub bâb-ı sanide t'ayîn kılınan vezâ'îfin idâre-i livâyâ taalluk iden kısmında vülât ile (valilerle) mes'ûliyyetleri müşterekdir (sorumlulukları ortaktır)ve nevâhi mecâlisinin vâli-i vilâyetden bilâ-istizân t'ayin-i zaman-ı ictimâ'î ve mecâlis-i mezkûre kararlarından kazâ ka'immakamları vasıtasıyla istizân olunacak mevaddın mühimm olanlarının taraf-ı vilâyetden alacağı me'zûniyyet üzerine nizâmât-ı umûmiyye ile idâre-ilivâyâ a'id olanlarının lede'l-hâce (gerektiğinde) meclis-i idâre-i livâ kararıyla icrasına me'zûniyyet i'tâsı dahî mutasarrıfların vezâ'îfi iktizâsındandır. Otuzaltıncı Madde: Mutasarrıflar vâliden alacakları evâmîr (emirler) ve t'alimâtı infâz ıdeceği gibi kavanînin cereyânına ve ale'l-umûm me'mûrîn-i livânın harekâtına nezaret iderek kanun ve nizâma muhalif hareket idenler olduğunda öyle bir halin derecesini ve ıslahı hakkında olan mütâlâasını ve umûr-ı nâfiada ve vezâ'îfi vilâyetin idâre-i livâyâ taalluk iden cihetleri hakkında tedkikat ve teftişât mütevâliyyesini vâliye tebliğ iderler.” <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/yerelyonetimmetinleri6.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2018.

Nizamname hükümlerine göre Kazalarda, Kaza İdare Meclisleri kurulacaktır. Kaza İdare Meclisi; kaymakamın başkanlığında Mal Müdürü, Tahrirat Katibi, Kaza Hakimi (naib), Müftü ve gayrimüslim cemaatin ruhani reisleri gibi tabii üyeler ve seçimle belirlenen ikisi Müslüman ikisi de gayrimüslim üyelerden oluşmaktadır. Bu meclisler, idari davaları ve gelir-giderleri inceler, miri malların yönetimi ve korunması, yerel sağlıkla ilgili tedbirler, vergilerle ilgili itirazların görüşülmesi, beledi kuruluşların yapımı ve tamiri, köy yollarının yapımı ve onarımı gibi konuları görüşür ve karara bağlarlardı. Bundan başka Kaza Meclisleri, kaymakamın yetkisi dâhilindeki sözleşmelerin ve alım-satım işlemlerinin usule uygun olup olmadığını denetledikten sonra itirazlarını veya yetkisini aşan konuları Liva İdare Meclisine havale ederdi⁷.

Kaymakamlar genellikle Mekteb-i Mülkiye mezunları arasından atanmışlardır. İdareci yetiştirmeye duyulan ihtiyaç üzerine Meclis-i Vala 22 Nisan 1858 tarihinde Sadaret'e, Mülkiye Mektebi'nin açılması ile ilgili bir mazbata sunmuştur. Meclis-i Vala tarafından verilen mazbata Encümeni Mahsus-u Meşveret'te görüşülerek yeni bir mektebin açılması kaymakamlık ve kaza müdürlüklerine bu mektepte yetişenlerin tayin edilmesi, mektebin öğrencilerinin su anda görev yapan memurlardan, öğrencilerden ve taşrada bulunan kişilerin münasip olanlarından imtihanla temin edilmesi, 1. ve 2.sınıfta 50'şerden 100 öğrencinin öğrenim görmesi, bu okuldan mezun olmayanların hiçbir surette kaymakam ve kaza müdürü olarak atanmaması, mektebin açılması ile ortaya çıkacak masrafın hazine tarafından ödenmesi istenmiştir⁸.

PALU KAYMAKAMI HÜSEYİN NESİMİ BEY VE HAKKINDAKİ ŞİKÂyetLER (1899-1902)

Palu Kazası 1900 tarihli Diyarbekir Salnamesine göre; 1 kasaba, 9 nahiye ve 323 köyden ibarettir. Bu köylerin 278'i Müslüman, 21'i Gayrimüslim ve 15'i de karışık nüfusa sahip olup, kazanın toplam nüfusu 45882 kişidir⁹.

1901 tarihli Salnamede Palu Kaymakamı olarak Hüseyin Nesimi Efendi'nin adı yazılıdır. Kaza heyeti, Kaymakam Nesimi Efendi, Naib Ali Necip Efendi, Müftü Rıfat Efendi, Mal Müdürü Cemil Efendi ve Tahrirat Katibi İzzet Efendiden oluşmaktadır. Kaza İdare Meclisi ise, yukarıdaki görevlilerin dışında seçilen Emin Efendi ve Kasım Ağa ile birlikte gayrimüslimlerden Ohannis Efendi ve Kirkor Efendi'den oluşmaktadır¹⁰. 1901 tarihli salnameye ek yapılan salnamede Palu'nun nüfusu 1900 yılına göre 6 kişi azalarak 45876 kişiye

⁷ Düstur, 1289, s.616-617, s.644-645.

⁸ Mazbata metni için bkz., Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, C. I, Ankara, 1968-1969, s.30-35.

⁹ Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1318(1900), s.214.

¹⁰ Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1319(1901), s.148.

gerilemiştir¹¹. 1903 tarihli salnamede de Palu'da kaymakam olarak Nesimi Bey görünmektedir¹².

Hüseyin Nesimi Efendi, Kotinzade müteveffa Ata Efendinin oğludur. 1867 yılında Girit'te doğmuş, Hanya Mekteb-i İslamiyesi'nde mukaddemat-ı ulum ve fünun derslerini almış, daha sonra 9 ay kadar Mekteb-i Sultaniye'ye devam etmiştir. Burada Türkçe'den birinci, Fransızca'dan ikinci sınıfta olduğu halde eğitimini tamamlamadan ayrılmış, eğitimine Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'de devam ederek orta derecede lise mezunu ve 9 Ekim 1888 tarihinde yüksek derece ile siyasi bilimler mezunu olmuştur.

Hüseyin Nesimi Efendi'nin Türkçe, Fransızca ve Rumca konuştuğu, Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumca okuduğu sicil dosyasında yazılmaktadır¹³. 22 Ekim 1891 tarihinde, 450 kuruş maaşla Girit Vilayeti Muhasebe Kitabetine, 17 Mayıs 1892 tarihinde de 600 kuruş maaşla Hanya Mekteb-i İdadisi Hukuk-ı Aliye öğretmenliğine tayin olmuştur.

17 Haziran 1893 tarihinden itibaren 3 ay kadar 500 kuruş maaşla Vilayet Salnamesinin tertib ve telifinde bulunmuş, 13 Kasım 1895 tarihinden 2 Aralık 1896 tarihine kadar Hanya Mekteb-i İdadisi Hukuk-ı Aliye öğretmenliği yapmıştır. 31 Aralık 1897 tarihinden 1 Kasım 1898 tarihine kadar da 500 kuruş maaşla Hanya Belediye Dairesi Tahrirat Baş Kitabetinde bulunmuştur.

Hüseyin Nesimi Bey Girid'te çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra Dahiliye Nezareti'ne başvurarak kaymakamlık talebinde bulunmuştur. Hüseyin Nesimi Bey'in bu talebi Nezaretçe uygun görülerek Mülkiye Komisyonu'na havale edilmiştir. Mülkiye Komisyonu'ndan da olumlu görüş gelmesi üzerine 13 Mayıs 1899 tarihinde, 1350 kuruş maaşla Diyarbakır Vilayetinde Nusaybin Kaymakamlığına tayin kılınmıştır¹⁴. Nesimi Bey, Nusaybin'de 28 Ağustos 1899 tarihinden 27 Aralık 1899 tarihine kadar Kaymakamlık görevinde bulunmuş ancak, bilfiil 1 ay kadar vazife yapmış geri kalan zamanı "keyifsizliğine mebnî" tedavi ile geçirmiştir¹⁵.

Hüseyin Nesimi Bey, Nusaybin'de görevli iken Palu Kaymakamı Tevfik Bey ile anlaşarak karşılıklı becayiş isteğinde bulunmuşlardır. Dahiliye Nezareti bu isteği Sadarete bildirmiş,¹⁶ Tayinat Komisyonundan gelen olumlu görüş üzerine de becayiş istekleri 3 Aralık 1899 tarihinde kabul edilmiştir¹⁷. Dahiliye Nezaretinden Diyarbakır vilayetine gönderilen 10 Şubat 1900 tarihli yazıya göre; becayiş sonrası Palu Kaymakamı olan Hüseyin Nesimi Bey'e 1125 kuruş,

¹¹ Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1319(1901) salnamesine ek, s.60

¹² Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1321(1903), s.148.

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), Sicil-i Ahval Defterleri (DH.SAİD.d), 77.84, s.165.

¹⁴ BOA, İrade Dahiliye (İ.DH), 1370-14; BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 2225-76.

¹⁵ BOA, Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahval Defterleri (DH.SAİD.d), 77-84, s.165.

¹⁶ DH.MKT, 2266-107.

¹⁷ BOA, Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.MHM), 684-20,

Nusaybin Kaymakamı olan Mehmet Tevfik Beye ise 1350 kuruş maaş verileceği bildirilmiştir¹⁸.

Hüseyin Nesimi Bey Hakkındaki Şikâyetler

Hüseyin Nesimi Bey, 19 Ocak 1900 tarihinde Palu'da göreve başlamış, hakkındaki şikâyetler üzerine 20 Ekim 1901 tarihinden 21 Şubat 1902 tarihine kadar yarım maaşla¹⁹ açığa alınmıştır²⁰. Hakkındaki şikâyetler sonuçlanıncaya kadar “işten el çektirilen” Hüseyin Nesimi Bey'in yerine Mehmet Arif Bey tayin edilmiştir²¹. Hüseyin Nesimi Bey, görevine 22 Şubat 1902 tarihinde tekrar dönmüş, Mayıs 1902 tarihine kadar Palu Kaymakamlığında “hüsnü hizmet”te bulunmuştur²². Hüseyin Nesimi Bey, hakkındaki tahkikatın sonuçlanması beklenmeden 23 Temmuz 1902 tarihinde görevinden azledilmiştir²³.

Nesimi Bey hakkında oldukça fazla denebilecek sayıda şikâyetlerde bulunulmuştur. Nesimi Bey hakkında; Palu Ağnam memurlarından 5'er, kâtiplerinden 3'er, kolculardan 1'er altın alarak tayin ettiği, Palu köprüsünün tamiri için tahsis edilen 2.000 kuruştan 500-600 kuruşunu köprünün tamirine sarf ettiği geri kalan parayla da hanesini tefriş ettiği, belediyenin başlıca geliri olan “sefine rüsumu ve rüsumat-ı saireyi” kapatma suretiyle ihale ettiği, belediye tabibi Mustafa Efendinin maaşını aldığı, hükümet işlerini belediye tabibi Mustafa Efendi ile komiser Şaban Efendilere bıraktığı, “zevk ve sefahate dalarak her gün Ermeni mahallerinde bin türlü fahşiyatla iştilal ve namus ve haysiyet-i hükümeti payemal ettiği”, Ermeni milletinden Seyrin? Karyesi sehakın? Kaymakam vekili tarafından gönderilmek üzere iken 30 altın kıymetinde olan saatini alarak tahliye ettirdiği, adliye işlerine müdahale ettiği²⁴, Aydın ve Denizli ianeleri için gönderilen biletlerin bedeli toptan alınarak livaya irsal olduğu halde tekrar bu nam ile akçe cemine kıyam ederek bir hayli mebalig ihtilası, evvelce Mal müdürü refiki Osman Efendi'den bir miktar para alarak eminliğe tayin ettiği, Müftü Rıf'at Efendi ile bila istizan nevahi müdürlerini tecrim ve bir takım akçe mukabilinde idare-i muhakeme azalıklarına memur tayin ve intihab ettiği²⁵, ecza malzemeleri alması için Belediye Tabibi Mustafa Efendiye belediye gelirlerinden 30 altın verip bilahare bu para için kendisi hesap ve muhakemenin umur ve muamelatına müdahale eylediği, Adana'dan gelen Ermenileri 20 gün kadar kanuna uygun olmayan bir surette tevkif ettiği²⁶, “bila sebep adam haps ve

¹⁸ DH.MKT, 2307-16; DH.SAİD.d, 77-84, s.165.

¹⁹ DH.SAİD.d, 80.97, s.191.

²⁰ İ.DH, 1399-35.

²¹ DH.MKT, 519-7.

²² DH.SAİD.d, 80.97, s.191.

²³ DH.SAİD.d, 77.84, s.166.

²⁴ DH.MKT, 2392-139.

²⁵ DH.SAİD.d, 77.84, s.165.

²⁶ DH.MKT, 2392-139.

tevkif etmesi”, Kilisyan karyesinde icrayı şekavet eden eşhasın takip ve derdesti için Adliyeden verilen emirleri yerine getir-mediği²⁷, başlıca şikâyetlerdendir.

Nesimi Bey hakkında ayrıca; Palu kazasının aşayir-i mahalliyesi ahalisinden Bakkal Mustafa Ağa ile Palulu tukakçıoğlu Karabet ve İspéroğlu Adhanisi bilasebep tevkif ve kuvvei cebriye ile derdest edilen Derviş Ağanın oğlu Ömer Ağa ile Hacı Hasan Ağanın oğlu Zülfi Beyi ve Cerap karyeli 6 şahsı tahliye ve bu 6 şahıstan 4’ünden 30 altın ahzylemediği, Habab karyesi ahalisinden bazısını tehdid ile 20 ve Orhı nahiyesinin mahsul-ı ağnamının istirdadı için ashab-ı ağnamdan 10 ve Meclis-i İdare-i kaza azalığına intihabı için Küçükağazade Abbas Ağa’dan 15 ve Ağnam memuriyetine tayin için Arif Ağa’dan 5, Memlekete izam edilecek olan Kabseriyeli Dururiden 20 altın, Palu azasından geçen bir tüccarın ağnamından 50-60 kadar kuzu aldığı, Ohi nahiyesi müdürü Ahmet Ağanın bilasebep tebdilini yazdığı ve Kukerru nahiyesi Ağnam memuriyetine tayininde irtikap ve suiistimalatı vukua geldiği, Aşardan dolayı zimmeti olan Cemil Efendiyi mukavelat muharrirliğine inha eylediği, Harputtan gönderilen tüfekte maktul Seyid İsmailin öldüğünü evvelce yazmış iken ahiren buna muhalif ifadatta bulunduğu, Mustafa Ağa ve Ohi nahiyesi müdürü iken kazai bidayet mahkemesi azalığına intihap ve Ohi müdürlüğüne biraderini tayin ve Mustafa Ağanın eniştesinin biraderi İbrahim Efendiyi azalığa intihap eylediği, Maktul Seyid İsmailin katli hakkında takibat-ı lazıme icra etmediği, Paluya tabi Kasyan karyesinde icray-ı şekavet eden eşhasın takip ve derdesti için zabıtai mahalliyeye bir kuvvet-i tehiyye edildiği halde sevk edilmeyerek bu yüzden bazı fenalık tahaddüs etmiş olduğu ve icray-ı arz için itma’ edildiği cihetle içinde Elbakan karyeli tabir namında bir adamın ekrağ tarafından yağma edilen zehairi istirdad ve bu hali men eylemediği hususâtının ve Bidayet Müdde-i Umumiliğinin mütalaanamesinin mevad-ı mezkureden bazısı kolmü-cerrededen kaldığı ve bazısı sabit olamadığı ve bir kısmı da kendisi tarafından icra olunduğu ve ancak Palulu İsparoğlu Ohanisin 1 gün polis dairesinde ve 4 gün de tevkifhanede alıkonularak ve bilahare zabıta tarafından tevkif pusulası talep edilmesi üzerine salıverildiği, Kilisyan karyesinde icrayı şekavet eden takip ve derdesti için cihet-i adliyeden verilen celp ve ihdar müzekkerelerinin icrasız bırakıldığı, meselelerin vaki’ olduğu şikâyetlerinde de bulunulmuştur²⁸.

Bu şikâyetler üzerine Dahiliye Nezareti, Palu Kaymakamı Hüseyin Nesimi Bey hakkında şikâyetlerin tahkik edilmesini istemiş, biran evvel gerekli işlemlerin yapılmasına başlanmıştır²⁹. Şikâyetleri yerinde tahkik etmek amacıyla Diyarbakır’dan bazı kişiler görevlendirilmiştir. Palu Kaymakamı Nesimi Efendi’yi soruşturmak için buraya gönderilen Diyarbakır Vilayeti Mektubi Kalemî Serhalifesi Hüseyin Sıdkı Efendi’ye masraflarına karşılık 1500 kuruş³⁰, liva

²⁷ DH.MKT, 454-61.

²⁸ DH.SAİD.d, 77.84, s.166.

²⁹ DH.MKT, 2516-52.

³⁰ DH.MKT, 462-31.

ketebesinden Mehmed Efendi'ye 500 kuruş ve Hayri Bey'e 2000 kuruş verilmesi kararlaştırılmış olup bu meblağın ödenmesi istenmiştir³¹.

Hüseyin Nesimi Bey hakkındaki suçlamaların neticesi

Yapılan tahkikat ve açılan soruşturmalar neticesinde Hüseyin Nesimi Bey hakkında isnat edilen Palu Ağnam memurlarından 5'er, kâtiplerinden 3'er, kolculardan 1'er altın alarak tayin ettiği, suçlaması araştırılmıştır. Netice de; "isnadat-ı mezkure" olan suçlamalardan "dealet edecek bir hal olmadığı" anlaşılmıştır. Müftü Efendinin sözleri de buna yeterli görülmüştür³².

Palu Köprüsünün tamiri için tahsis edilen 2.000 kuruştan 500-600 kuruşunu köprünün tamirine sarf ettiği geri kalan parayla da hanesini tefriş ettiği iddiasına binaen yapılan tahkikatta; 2.000 kuruşun köprü için harcanmadığı sadece 800 kuruşun harcandığı geri kalan kısmın belediyenin bilgisi dahilinde Hükümet konağı caddesi ile aradaki köprüye harcandığı bu işte bir suiistimal olmadığı Meclis-i İdare azası Serkez Ağa ile Vartan Kalfanın ifadelerinden anlaşılmıştır³³.

Ermeni milletinden Seyrin? Karyesi sakinlerinin Kaymakam vekiline gönderilmek üzere iken 30 altın kıymetinde olan saatini alarak tahliye ettirdiği iddiası üzerine yapılan tahkikat sonucunda altın saatin birkaç gün alıkonulduğu ve sonradan sahibine iade edildiği anlaşılmıştır. Bu hususta sui niyet ve garaz bulunmadığı, Palu Müftüsü Ahmet Rıf'at ve Belediye Reisi Yusfa Efendiler ile idare azasından Bedros Ağanın ve saatini aldığına dair sakinlerin verdiği iki kıta ifade ile Kaymakam Nesimi Beyin ifadesinden de anlaşılmaktadır³⁴.

Aydın ve Denizli ianeleri için gönderilen biletlerin bedeli toptan alınarak livaya irsal olduğu halde tekrar bu nam ile akçe cemine kıyam ederek bir hayli mebalîğ ihtilası hakkındaki iddia için de yapılan inceleme sonucunda toplanan paraların vilayete gönderildiği anlaşılmış şikâyetin "hilafet-i hakikat" olduğu görülmüştür³⁵.

Eczane malzemeleri alması için Belediye Tabibi Mustafa Efendiye belediye gelirlerinden 30 altın verip bilahare bu para için kendisi hesap ve "muhakemenin umur ve mualatına müdahale eylediği" hakkındaki iddia da araştırılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda bu paranın Meclis-i İdare kararıyla vilayetten ilaç almak üzere Tabip Mustafa Efendiye verildiği, ancak Mustafa Efendinin ilaç almadan Palu'ya döndüğü, kendisine verilen 30 altını iade etmediği Belediye tarafından yazılan yazıyla anlaşılmıştır. Tabip Mustafa Efendi kendisine verilen 30 altını iade etmiştir³⁶.

³¹ BOA, Şura-yı Devlet (ŞD), 2714-10,

³² DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

³³ DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

³⁴ DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

³⁵ DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

³⁶ DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

Kilisyan karyesinde icrayı şekavet eden eşhasın takip ve derdesti için Adliyeden verilen emirleri yerine getirmediği iddiaları da araştırılmıştır. Netice de; Kilisyan Karyesinde icray-ı şekavet edenler hakkında “cihet-i adliyeden sadır olan celb ve ihdar müzekkerelerinin zabıtaca icrasız bırakıldığı bildirilmesine binaen mezkur celb ve ihdar müzekkerelerinin icrasız bırakılması hususundan dolayı doğrudan doğruya Kaymakama tevciye mesuliyete mahal görülemediği gibi her türlü tevkif muamelesinin de usul-ı kanuna muvafık olması ve müracaattan tahkikatı mezkure verildikten sonra tevkife kıyam edilmesi icabat-ı kanuniyeden ve zabıta ve polis idarelerinin dahi her hangi taraftan olursa olsun tevkif-i müzakere olmıyarak gönderilen eşhası kabul ile tevkif etmek birinci derecede mesul addedilmelerini müstelzem halatdan olmasına mebni mahallince zabıta ve polis memurları hakkında takibat-ı kanuniye icrasıyla tebeyyün edecek hale icabı icra kılınmak üzere zikrolunan” maddelerin hiçbirinden dolayı Kaymakam Nesimi’nin muhakemesine lüzum olmadığı görülmüştür³⁷.

Hüseyin Nesimi Bey hakkında mahallinde yapılan araştırma neticesinde Nesimi Beye isnat edilen suçlamaların “sırf ihtilafat ve muhasamat-ı mahalliyyeden neş’et eylediği” anlaşılmış ve muhakemeye gerek görülmemiştir. Polis komiseri Şaban Bey hakkındaki durumun takibinin de Meclis İdaresi Müdde-i Umumiliği’nin yetkileri dahilinde olduğundan bir takibata gerek olmadığı Şurayı Devlet’çe bildirilmiştir³⁸.

Dahiliye Nezaretinden Sadarete giden 24 Mayıs 1903 tarihli yazıda; Hüseyin Nesimi Beyin 23 Temmuz 1902 tarihinde işten el çektirildiği³⁹, yapılan inceleme sonucunda Hüseyin Nesimi Bey hakkında isnat edilen suçlamalarla ilgili “bir guna delil ve emareye” rastlanmamış olduğu belirtilmiş, Ergani Madeni Mülkiye Müfettişliği tarafından 28 Aralık 1902 tarihinde “men’i muhakemesine” karar verilmiştir⁴⁰. Hüseyin Nesimi Bey hakkındaki şikâyetlerin pek çoğunun yapılan araştırma sonucunda “tesvilat-ı garazkarane”den olduğu anlaşılmıştır.

Hüseyin Nesimi Bey hakkındaki diğer şikâyetler dahi sabit olmayıp “isnadat-ı mücerrededen” ibaret olduğu, suçlamaların tamamının “ihtilafat ve fehasamat-ı mahalliyyeden neşet eylediği” Bidayet Müdde-i Umumiliği’nin mütalaasında yer almıştır⁴¹.

Palu Kaymakamı Hüseyin Nesimi Bey hakkında Ergani Madeni Sancağı Mülkiye Müfettişliğince icra kılınan tahkikat neticesinde, “bu babda malumat ve meşhuratların olduğu haber verilip evsaf-ı lazıme-i kanuniye olsa da bu konuda hiçbir delil ve ifade hasıl olamadığından” Usul-ı Muhakemat-ı Kanu-

³⁷ DH.SAİD.d, 77.84, s.166.

³⁸ 6 Ağustos 1901 tarihli yazı. DH.MKT, 2518-140.

³⁹ ŞD, 3020-22.

⁴⁰ DH.MKT, 713-31; ŞD, 3020-22.

⁴¹ DH-SAİD.d, 77.84, s.165.

niyenin 123. maddesine tevfi kan 28 Aralık 1902 tarihli yazıyla tebliğine mahal olmadığına karar verilmiştir⁴².

Hüseyin Nesimi Bey, hakkında yapılan suçlamalardan beraat etmiş, ancak yeni görev talebi her zaman sicilindeki bu iddialar nedeniyle “olumlu” görülmemiştir. Bu nedenle Hüseyin Nesimi Bey, Şura-yı Devlete gönderdiği 31 Mayıs 1904 tarihli dilekçesinde Palu kaymakamlığı sırasındaki yargılanması ve hakkındaki suçlamaların asılsız olduğunun Sicil-i Ahval defterine yazılmasını istemiştir⁴³. Bu istek uygun görülmuş ve sicil defterine Nesimi Bey’in kendisinin isnat edilen suçlarla ilgili bir delil olmadığı ve Palu kaymakamlığı sırasında “hüsnu hizmet” eylediği ifadesi yazılmıştır⁴⁴.

Hüseyin Nesimi Bey, Palu Kaymakamlığından azledildikten sonra Dahiliye Nezaretinden yeni bir göreve atamasının yapılmasını istemiştir. Dahiliye Nezareti de bu isteği suçlarla ilgili bir delil olmadığı ifadesi ile uygun bulmuştur⁴⁵.

Yeni bir görev isteyen Hüseyin Nesimi Bey’in görev almasına engel bir durumunun olmadığı anlaşılmış ve Dahiliye Nezaretince Beytulfakih Kaymakamlığına tayin olunmuştur. Ancak buranın önemine binaen atamasında özgeçmişindeki iddialardan dolayı tereddüt edilmiş, 29 Eylül 1903 tarihli yazıyla Yemendeki Beytulfakih kaymakamlığına atanan Hüseyin Nesimi Bey’in buranın sıcak memleket olması hasebiyle kendisinin burada kalıp kalamayacağının önce sıhhiye tarafından incelenmesi istenmiştir⁴⁶.

1 Şubat 1904 tarihinde Robcoz Kazası Kaymakamlığı’na atanan Ustrumca Kazası Kaymakamı Süleyman Kani Efendi’nin yerine 3. Sınıf olan Ustrumca’ya, Fransızca ve Rumca bilen ve Mekteb-i Mülkiye mezunu Palu eski Kaymakamı Hüseyin Nesimi Efendi’nin tayini teklif edilmiştir⁴⁷. Tayini tensip kılınmış, ancak tayin komisyonu tarafından Ustrumca’nın önemine binaen, hakkında çeşitli iddialar bulunan birisinin tayini uygun görülmemiştir⁴⁸.

Musul Vilayetinde Raniye Kaymakamı Hüseyin Lütfi Beyin istifa etmesi üzerine Raniye’ye atanmış⁴⁹ ancak bu defa da; 16 Mayıs 1904 tarihinde takdim kılınan mazbata da Nesimi Bey’in Palu Kaymakamlığı sırasındaki “taht-ı muhakeme” altında bulunmasından dolayı başka bir yere atamasının yapılması istenmiştir⁵⁰.

⁴² DH.SAİD.d, 77.84, s.166.

⁴³ ŞD, 3028-38.

⁴⁴ DH.SAİD.d, 80.97, s.191.

⁴⁵ 11 Temmuz 1903 tarihli yazı. BOA, Babıali Evrak Odası (BEO), 2112-158365; DH.MKT, 743-66.

⁴⁶ DH.MKT, 769-24.

⁴⁷ DH.MKT, 826-5.

⁴⁸ BEO, 2291-171779.

⁴⁹ DH.MKT, 848-25.

⁵⁰ DH.SAİD.d, 80.97, s.191.

Uzun bir süre açıkta bekleyen Hüseyin Nesimi Bey, 1 Nisan 1908 tarihinde 1125 kuruş maaşla Namervan Kaymakamlığına tayin kılınmakla birlikte bu isteği de gerçekleşmemiş, Tercan Kaymakamlığına ataması mahkemesi nedeniyle uygun bulunmamıştır⁵¹.

Tirgovişte Kaymakamı Rasim Efendi'nin işten el çektilmesi üzerine yerine Palu sabık kaymakamı Hüseyin Nesimi Efendi 7 Haziran 1905 tarihinde tayin edilmiş⁵², ancak buraya da Memurini Mülkiye Komisyonu tarafından “ehliyet ve kıfayeti mezkur Tirgoviştenin ehemmiyetine mütenasip olmadığından” dolayı tayini yapılması istenmemiştir⁵³.

Tirgovişte Kaymakamlığı da olmayan Nesimi Bey, bu defa Musul Vilayeti Mamure-i Hamidiye Kazası Kaymakamı Rıza Bey'in Samarra Kaymakamlığı'na tayini nedeniyle yerine tayin edilmesini istemiştir⁵⁴. Bu istek Dahiliye Nezareti tarafından 10 Ekim 1905 tarihli yazıyla uygun görülmüş ancak bu istekte yerine getirilememiştir.

3. sınıf olan Bitlis Vilayeti Sason Kaymakamlığı “ehemmiyet-i mevkii ve idaresinden dolayı” 1. sınıf yapılmış, ve buraya uygun bir atama yapılması istenmiştir. 5 Haziran 1907 tarihli yazıda; Palu eski kaymakamı Hüseyin Nesimi Bey'in yargılama sonucunda hakkında hiçbir delilin olmaması ve Şura-yı Devletçe de atanmasında mahsur bulunmaması görüşü üzerine Sason Kaymakamlığına, “hem kıfayeti lazıme haiz bir kaymakam hem de Nesimi Bey'in kaymakamlıkta bir defa daha tecrübesi gibi iki faideyi cami” olmasından dolayı atanması istenmiştir⁵⁵.

Sason Kaymakamlığına atanmayı isteyen Hüseyin Nesimi Efendi'nin sicil defterinde yargılandığı suçlardan nasıl aklıldığı tam olarak anlaşılamadığı ve Nesimi Bey'in bazı kaymakamlık isteklerinin onaylanmadığı ifade edilmiştir. Ergani Madeninden gelen yazıda da iddia edilen suçlamalarda Nesimi Bey'in bir suçunun olmadığı anlaşılmıştır. Ancak 16 Eylül 1907 tarihli yazıyla Sason'un ehemmiyeti nedeniyle Hüseyin Nesimi Beyin buraya değil başka bir yere tayini uygun görülmüştür⁵⁶.

Hüseyin Nesimi Bey nihayet, 1 Nisan 1908 tarihli irade ile Erzurum Vilayeti Namervan kasabası kaymakamı olarak atanmıştır⁵⁷. Savur ve Lice Kaymakamlıkları da yapan Hüseyin Nesimi Bey, Savur Kaymakamlığı esnasında hakkında “nüfuzuna kapılarak idare-i umur edemeyecek bir hale geldiği” ne dair

⁵¹ BEO, 2338-175314.

⁵² DH.MKT, 966-27.

⁵³ DH.MKT, 1015-23.

⁵⁴ DH.MKT, 1015-23.

⁵⁵ DH.MKT, 1194-28.

⁵⁶ BEO, 3147-245959.

⁵⁷ İ.DH, 1464-29.

iddialarda bulunulmuş, son görev yeri olan Lice Kaymakamlığı esnasında Diyarbakır'a gelirken Ermeniler tarafından yolda katledilmiştir⁵⁸.

Sonuç

Girit'te doğup ilk görevlerine Girit'te başlayan Hüseyin Nesimi Bey, Girit dışında ilk defa Nusaybin Kaymakamı olarak görev almıştır. Nusaybin'de kısa bir süre kalan Nesimi Bey, becayişle Palu'ya atanmış, Palu'da görev yaptığı Ocak 1900-Ekim 1901 tarihleri arasında çok çeşitli suçlamalarla karşılaşmıştır.

Hüseyin Nesimi Bey, rüşvet aldığı, adam kayırdığı, yetkilerini kendi lehine kullandığı, yetkisi dışında görevler yaptığı gibi çok çeşitli iddialarla suçlanmıştır. Suçlamalar neticesinde yerinde yapılan araştırma sonucunda pek çok iddialardan suçsuz bulunmuş, yapılan yargılama neticesinde de bir delil olmadığına karar verilmiştir. Her ne kadar suçlamaların asılsız ve yerel çekek-memezlikten kaynaklandığı söylene de bu iddialar ister istemez Nesimi Bey'in atamalarına da yansımıştır. Palu Kaymakamlığı görevinde iken Ekim 1901-Şubat 1902 tarihleri arasında açığa alınmış, bu esnada yarım maaş almaya devam etmiştir. 22 Şubat 1902 tarihinde görevine dönmeye rağmen hakkındaki iddialar nedeniyle görevinden azledilmiş, bu iddialar döneme bakıldığında Hüseyin Nesimi Bey'in hiç peşini bırakmamıştır. Her ne kadar sicil defterine bu iddialar yazılıp bunlardan amlandığı ifade edilse de uzun bir süre bu iddialar nedeniyle yeni bir göreve atanamamıştır.

Memurların sicil defterlerine bakıldığında genellikle yarım sayfayı geçmeyen bir bilgiye rastlanmaktadır. Ancak Nesimi Beyin sicil defterindeki kaydı bir defterde ayrılan yere sığmayacak kadar çoktur. Zira Nesimi Bey 3 ayrı defterde 6 sayfalık bir yer işgal etmiştir. Hüseyin Nesimi Bey, bu suçlamaların ve aklanmasının sicil defterinde yer almasını istemiştir. Bu isteğinde de haksız değildir. Zira Dahiliye Nezareti tarafından yapılması istenen her atama Atama Komisyonu tarafından sicildeki durum nedeniyle uygun görülmemiştir.

Hüseyin Nesimi Bey, asıl Kaymakamlık deneyimini Palu'da almıştır diyebiliriz. Nitekim ilk görev yeri Nusaybin'de çok kalmamış, kaldığı sürede de sağlık sorunları nedeniyle çok çalışmamıştır. Palu Kaymakamlığında 2 yıldan fazla görev yapmıştır. Palu Kaymakamlığı sonrası uzun bir süre boşta bekleyen Nesimi Bey, son görev yaptığı Lice Kaymakamlığı sırasında Ermeniler tarafından katledilmiştir.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Belgeleri

a- Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Babıali Evrak Odası (BEO)

⁵⁸ BOA, Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR), 493-71.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT)

Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR)

İrade Dahiliye (İ.DH)

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.MHM)

Sicil-i Ahval Defterleri (DH.SAİD.d),

Şura-yı Devlet (ŞD)

b- Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

Düstûr, Birinci Tertib, Cilt 1, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1289.

Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1318.

Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1319.

Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, 1321.

Takvim-i Vekâyi, 7 Cemaziyelahir 1281.

2- Kitap ve Makaleler

Çankaya, Ali, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, C. I, Ankara, 1968-1969.

Gençoğlu, Mustafa, 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2(1), Çankırı 2011, s.29-50.

Ortaylı, İlber, Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, İstanbul, Hil Yayınları, 1985.

<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/yerelyonetimmetinleri6.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2018.